

ПРОФЕСІЙНЕ СПРЯМУВАННЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено можливості неперервної освіти як основоположного принципу освітньої системи та напрямів виходу на нову якість підготовки фахівця в плані його володіння іноземною мовою (переорієнтація навчальних програм і матеріалів на тісніший зв'язок із спеціальністю і постійне врахування вимог, що висувуються до фахівців). Обґрунтовано роль ситуативних вправ на спеціально відібраному мовному матеріалі для входження майбутніх фахівців у професійне комунікативне середовище. Виявлено особливості забезпечення професійного спрямування вивчення іноземної мови в умовах неперервності освіти та роль стійкої мотивації особистості до навчання, професійного зростання та професійної діяльності на основі самостійного засвоєння. Показано, що програма з іноземних мов повинна не лише включати професійно спрямовану тематику, а й орієнтуватися на міжпредметні зв'язки та розроблятися з урахуванням профілю факультетів, а навчання іноземних мов у вищому технічному навчальному закладі має бути функціональним і професійно орієнтованим.

Ключові слова: професійне спрямування, іноземна мова, неперервна освіта, вищий технічний навчальний заклад.

На сучасному етапі одним з найбільш ефективних механізмів становлення майбутнього фахівця є його професійне зростання, актуалізоване у процесі розвитку мотивації до неперервної освіти. Неперервна освіта перестає бути лише одним з аспектів освіти і перепідготовки; вона стає основоположним принципом освітньої системи й участі в ній особистості впродовж усього неперервного процесу навчальної діяльності. Це зумовлює необхідність розвитку “суспільства, заснованого на знанні” (knowledge-based society), тобто інформація, знання особистості, а також мотивація до їх постійного оновлення, вміння і здібності, необхідні для цього, стають вирішальним чинником його розвитку” [5, с. 3]. Один з напрямів виходу на нову якість підготовки фахівця в плані його володіння іноземною мовою – це переорієнтація навчальних програм і матеріалів на тісніший зв'язок із спеціальністю й постійне врахування вимог, що висувуються до фахівців, які працюють у конкретній галузі [3, с. 217].

Науковці досліджують проблему неперервної підготовки фахівців для багатьох спеціальностей. Спільною для цих досліджень є думка про необхідність створення єдиної системи підготовки фахівців. У таку систему дослідники вносять різні складові: від профільної школи до курсів підвищення кваліфікації фахівців [6]. Запропоновані системи відрізняються початковою та прикінцевою складовими, залишаючи обов'язковою спеціальну освіту (бакалавр, магістр). Вибір системи залежить від мети й рівня акредитації навчального закладу.

Проблеми неперервної освіти були предметом дослідження таких учених, як С. Архангельський, А. Владиславлев, В. Зінченко, В. Кремень, Ю. Кулюткін, А. Новиков, В. Онушкін та ін. Питанням професійної спрямованості навчання теж присвячено низку праць (С. Гончаренко, Г. Гуртов, О. Дубинчук, Є. Ільїн, Е. Пелешок, М. Сорокін та ін.). Водночас, незважаючи на значну кількість досліджень з проблеми, питання становлення і розвитку принципу професійної спрямованості в процесі вивчення іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах в умовах неперервної освіти не було предметом спеціального дослідження.

Метою статті є виявлення можливостей професійної спрямованості навчання іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах в умовах неперервної освіти.

Професійний аспект у викладанні іноземної мови завжди посідав провідне місце в навчальних програмах немовних ВНЗ: “не загальна мовна компетенція, а професійно орієнтована мовна компетенція” – так можна окреслити головну ідею всієї навчально-методичної літератури. На жаль, сучасний стан підготовки тих, хто вступає до ВНЗ, надзвичайно ускладнює виконання цього завдання, оскільки професійно орієнтоване навчання може здійснюватися саме на базі добре сформованих навичок загальної мовної компетенції, володіння базовим лексичним і граматичним матеріалом” [2, с. 210]. Тому сьогодні більший інтерес виявляється до підвищення ролі іноземної мови в діяльності випускників технічних університетів та інститутів, зокрема підготовці наукових оглядів, доповідей, анотацій, рефератів, курсових та дипломних проектів.

Випускникам ВНЗ необхідні вміння аналізувати та творчо сприймати фахову технічну й науково-технічну інформацію з іншомовних джерел, документації світових стандартів, використовувати їх у своїй роботі за фахом, брати участь в обговореннях, дискусіях, обміні інформацією професійно-технічного, науково-технічного та ділового змісту; виконувати роботи з перекладу письмової і тлумачення усної мовної комунікації в роботі проблемних груп, робочих колективів, комісій міжнародного значення [1, с. 77]. Іноземна мова, інтегруючись із технічними науками, матеріальним виробництвом та підприємництвом, переростає у продуктивну силу, резерв соціально-економічного розвитку суспільства.

У сучасних умовах широкого розвитку міжнародних зв'язків навчання іноземної мови на матеріалах спеціальності має велике значення. Розвиток усіх галузей науки абсолютно неможливий без регулярної й цілком надійної наукової інформації. Вивчення іноземних мов у технічному ВНЗ – засіб глибшого ознайомлення з різноманітною інформацією [4, с. 14]. Сучасний спеціаліст повинен знати про досягнення науки і техніки у своїй країні й за кордоном, уміти відібрати потрібну інформацію із зарубіжної періодики та критично оцінити її, прореферувати чи проанотувати прочитану іноземною мовою статтю, виступити з повідомленням чи доповіддю

на конференції тощо. Нині при підготовці фахівців особливу увагу приділяють інтеграції професійної освіти з іншомовним навчанням.

Для сучасного фахівця особливого значення набуває як уміння виокремлювати та переконливо подавати найбільш значущу інформацію, так і здатність формувати міжособові відносини на діловому рівні. При цьому наявні значні суперечності між кінцевою метою навчання та методологічною базою, що є в розпорядженні викладачів, включаючи навчальні посібники. Варіантами вирішення проблеми якості підготовки фахівця є вдосконалення освітніх програм і освітніх технологій, а також безперервна освіта. Необхідно забезпечити перехід до плюралізму, різноманіття курсів і форм навчання іноземної мови.

Здатність виразити свої думки іноземною мовою як на загальні, так і на професійні теми передбачає уміння вибрати необхідний мовний зразок і його лексичне наповнення у зв'язку з швидкозмінними умовами спілкування. При підборі вправ на перше місце висувається вимога ситуативності, тобто максимального наближення процесу навчання до умов реальної комунікації.

Саме ситуативні вправи дають викладачам змогу навчати студентів спілкуванню на спеціально відібраному мовному матеріалі. Змістом таких вправ повинні бути реальні життєві ситуації. Крім тренування мовного матеріалу, ситуативні вправи розвивають в учнів мотиваційну готовність до мовної діяльності, сприяють її цілеспрямованості. Таким готується входження майбутніх фахівців у професійне комунікативне середовище.

Разом з традиційним курсом навчання студенти повинні мати можливість вибирати різні спецкурси з метою отримання поглиблених знань з іноземної мови в межах спеціальності, що вивчається. Маємо на увазі не тільки сферу професійної лексики (заглиблення у спеціальність), а й норми ділового етикету, діловодство, бізнес-курс тощо.

Особливу увагу слід приділити навичкам аналізу і створення різних типів академічних текстів і документів, необхідних для участі в міжнародних програмах і проектах. При презентації матеріалу у вигляді студентських доповідей, інтерв'ю, бесід розвивається уміння відокремити на слух головну інформацію, отримати конкретні відомості в потоці мови [7]. Рівень професійної компетенції майбутнього фахівця безпосередньо залежить від обсягу нагромаджених знань, від його здібностей поповнювати свій багаж новою професійно цінною інформацією. Навички, набуті у ВНЗ, допоможуть фахівцям поглиблювати свої знання в процесі трудової діяльності.

Неперервна освіта є освітою впродовж життя, цілеспрямованим здобуттям особистістю знань, умінь і навичок у навчальному закладі та шляхом організованої самоосвіти, що надає можливість постійно задовольняти потреби особистості й суспільства в освіті. Метою неперервної освіти є підтримка необхідного рівня загальної культури, загальноосвітньої та професійної підготовки особистості. Неперервна освіта виконує діагностичну,

адаптаційну, пізнавальну, розвивальну, виховну, культурологічну, компенсаторну функції. Вона є цілісним процесом, який містить освіту базову (підготовче навчання та виховання, що хронологічно передують діяльності у професійній сфері) та післябазову (попереднє чергування навчальної діяльності в системі спеціально створених освітніх закладів з професійною діяльністю).

Неперервна освіта передбачає не тільки неперервне засвоєння знань особистістю та неперервний педагогічний вплив на неї з боку інших суб'єктів, а й зв'язок навчальної діяльності із суспільно-практичною. Звідси випливає важливий висновок, що необхідно розвивати стійку мотивацію особистості до навчання, професійного зростання та професійної діяльності, здійснювати підготовку студентів до неперервної освіти на основі самостійного засвоєння цінного для особистості досвіду людства, тобто самоосвіти.

Професійне зростання студента є динамічним, неперервним процесом розгортання його особистісного потенціалу, потенційних можливостей, заснованих на внутрішній потребі в освіті, процесом удосконалення його особистості: загальнокультурних і фахових знань; системи інтелектуальних і практичних умінь та навичок; досвіду творчої діяльності; розвинених особистісних і професійно значущих якостей.

Результатом професійного зростання студента є позитивна динаміка рівня сформованості професійної компетентності, яка є інтегративним особистісним утворенням, що включає динамічну систему знань, умінь і якостей, яка впливає на ефективність як навчальної, так і подальшої професійної діяльності, орієнтована на постійне систематичне самовдосконалення [5, с. 8]. Мотивація професійного зростання студентів у процесі неперервної освіти є сукупністю їхніх стійких мотивів і спонукань, що визначають зміст і спрямованість динамічного, неперервного і гуманістично спрямованого процесу зростання внутрішньої потреби в особистісному перетворенні, здатність до актуалізації внутрішнього потенціалу й усвідомленого вибору індивідуальної професійно-особистісної стратегії й освітнього маршруту впродовж життя, результатом чого є високий рівень сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця.

Програмна підготовка з іноземної мови охоплює різні види роботи з мовою, наприклад: ознайомлення з текстом, оглядове читання, пошукове читання, аналіз та перекладацька робота, скорочення тексту, складання плану, короткого повідомлення, діалогу, анотування, реферування, підготовка оглядової доповіді за темами, рекомендованими програмою ВНЗ або додатковою літературою. Програма з іноземних мов включає професійно спрямовану тематику, орієнтується на міжпредметні зв'язки, будується з урахуванням профілю факультетів.

Успішне оволодіння програмою з іноземної мови надає можливість нашим студентам проводити науково-теоретичну та експериментальну роботу з використанням іншомовної оригінальної професійної літератури за

фахом, брати участь в іншомовній усній та письмовій фахових комунікаціях [1, с. 77]. Новий, критичний і конструктивний, погляд на проблеми та завдання лінгвістичної підготовки дав змогу ввести в навчальний процес спецкурс з іноземних мов за фахом та спецкурс “Ділова іноземна мова”, а також спецкурс у системі підготовки магістрів. Хоча кожний з них розрахований на свого слухача, має свої певні цілі та завдання, різну мотивацію та сферу використання лінгвістичних знань та вмінь, сукупне значення введення цих спецкурсів важко переоцінити. Вони надають суттєвих можливостей розширити базу мовної підготовки спеціалістів.

Необхідними для опанування цього спецкурсу є вміння читати, перекладати, конспектувати, реферувати та анотувати фахову технічну, наукову, ділову та рекламну літературу; працювати з довідниковими посібниками іноземною мовою, галузевими реферативними виданнями; виконувати переклади своїх висновків, резюме, формулювань оглядового та описового характеру на іноземну мову; повідомляти іноземною мовою про виконану роботу, її результати та свої висновки.

Поряд з викладеним, застосування завдань і прийомів, які стимулюють мислення студентів, дає змогу на заняттях з іноземної мови створити передумови для формування інженерно значущої розумової діяльності й операцій, що здійснюються при вивченні спеціальних предметів, чи забезпечити додаткову практику для вже сформованих дій.

На заняттях з іноземної мови, особливо в процесі навчання читання, можливе формування навичок і вмінь, що конкретно зазначені у кваліфікаційних характеристиках спеціаліста, наприклад: інженер повинен володіти “... раціональними прийомами пошуку і використання науково-технічної інформації”.

У професійній діяльності спеціаліст із вищою технічною освітою дуже часто виступає не тільки як читач, а й як споживач інформації, його звернення до літератури викликане необхідністю опрацювання інформації, якої не вистачає для прийняття рішення в певній проблемній ситуації. В умовах інформаційного вибуху перед спеціалістом постає завдання не тільки швидкого сприймання й опрацювання інформації, а й проблема її пошуку та відбору, для чого необхідно швидко і правильно обрати друковане джерело та найбільш цінну в конкретній ситуації інформацію [4, с. 13]. Останнім часом усе чіткіше окреслюється тенденція переорієнтації вищої освіти з інформаційної на методичну, коли перед вищою школою ставиться завдання не тільки і не стільки надання майбутньому спеціалісту певної суми знань, скільки озброєння його способами вирішення завдань, які входять до його компетенції.

Маючи комунікативну спрямованість і двосторонній зв'язок як із суспільними, так і зі спеціальними дисциплінами, предмет “Іноземна мова” робить свій внесок у виховання особистості майбутнього спеціаліста. Вивчення іноземної мови розширює кругозір та ерудицію студентів, розвиває інтерес до професії, підвищує їх культурний рівень, що також є однією з

вимог кваліфікаційних характеристик. Плодотворне навчання іноземної мови, яке досягає кінцевих результатів, що задаються типовою програмою для немовних ВНЗ, у тому числі технічних, неможливе за умови оптимального співвідношення загальноосвітніх, гуманітарних напрямів навчання з практичними завданнями розвитку розумової діяльності на різних її рівнях.

Водночас у практиці викладання далеко не повністю реалізується гуманітарний аспект іноземної мови, її багатий ідейно-виховний потенціал, мало використовуються досягнення мовознавства, літературознавства, етнології, країнознавства, різноманітних видів мистецтв; не завжди достатньою мірою робиться акцент на те, що будь-яка діяльність спеціаліста, і технічного в тому числі, повинна бути, перш за все, гуманною та моральною.

Нині відкриваються реальні можливості впливу на формування особистості того, хто навчається, тих рис і умінь, які необхідні в майбутньому, за допомогою вибору й організації дій, що пропонуються і які при викладанні іноземної мови набувають форми різноманітних вправ.

Таким чином, можливе встановлення міжпредметних зв'язків не тільки на рівні фактичної інформації, набутої при читанні, а й на рівні виконуваних студентами дій та операцій. У цьому випадку предмет "Іноземна мова" може додатково побічно впливати на формування необхідних інженеру професійних умінь, передбачених кваліфікаційними характеристиками.

Висновки. Таким чином, неперервна освіта є основоположним принципом навчання, зокрема у вищих технічних навчальних закладах. Підвищення якості володіння іноземною мовою майбутніми інженерами потребує переорієнтації навчальних програм і матеріалів на тісніший зв'язок із спеціальністю та постійне врахування вимог, що висуваються до фахівців. Важливу роль у процесі навчання відіграє використання ситуативних вправ на спеціально відібраному мовному матеріалі для входження майбутніх фахівців у професійне комунікативне середовище. Програма з іноземних мов повинна не лише включати професійно спрямовану тематику, а й орієнтуватися на міжпредметні зв'язки та розроблятися з урахуванням профілю факультетів.

До подальших напрямів дослідження належить виявлення можливостей професійного спрямування у вивченні іноземної мови для студентів конкретних спеціальностей.

Список використаної літератури

1. Акмалдінова О.М. Іноземна мова як навчальна дисципліна в системі сучасної вищої технічної освіти / О.М. Акмалдінова, О.О. Письменна // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – 2001. – Вип. 29. – С. 77–80.
2. Ганиш Е.Г. Рівневий підхід до викладання іноземної мови професійного спілкування у технічному вузі / Е.Г. Ганиш // Проблеми та перспективи розвитку транспортних систем: техніка, технологія, економіка і управління : тези доп. першої наук.-практ. конф. – К. : КУЕТТ, 2003. – С. 210.

3. Дегтяренко Л.Н. Научно-методическое основание профессионально ориентированного обучения иностранным языкам / Л.Н. Дегтяренко, Л.Д. Щербакова // Сучасні технології викладання іноземних мов у професійній підготовці фахівців : зб. наук. ст. – К. : Київ. ін-т туризму, економіки і права, 2000. – 362 с.

4. Карнаухова Л.М. Місце дисципліни “Іноземна мова” в кваліфікаційних характеристиках спеціаліста технічного профілю / Л.М. Карнаухова // Наука і сучасність : зб. наук. пр. – К., 1998. – С. 11–17.

5. Поляков А.О. Педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / А.О. Поляков. – Харків, 2008. – 265 с.

6. Романишина Л.М. Теоретичні основи неперервної професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах / Л.М. Романишина, Н.Д. Островська, С.М. Марчишин // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2010. – № 5.

7. Сумина В.Е. Интегративная функция иностранного языка в процессе профессионального образования / Сумина В.Е. // Проблемы интеграции гуманитарных, фундаментальных и профессиональных знаний в техническом образовании : матер. науч.-метод. конф. / [под ред. Н.И. Сысоева]. – Новочеркасск : Южн.-Росс. гос. тех. ун-т. 2001. – 249 с.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2014.

Цимбрило С.М. Профессиональная направленность изучения иностранного языка в условиях непрерывного образования

В статье освещены возможности непрерывного образования как основополагающего принципа образовательной системы и направлений выхода на новое качество подготовки специалиста в плане его владения иностранным языком (переориентация учебных программ и материалов на более тесную связь со специальностью и постоянный учет условий, предъявляемых специалистом). Обоснована роль ситуативных упражнений на специально отобранном языковом материале для вхождения будущих специалистов в профессиональную коммуникационную среду. Обнаружены особенности обеспечения профессионального направления изучения иностранного языка в условиях непрерывного образования и роль стойкого мотивирования личности к учебе, профессиональному росту и профессиональной деятельности на основе самостоятельного усвоения. Показано, что программа изучения иностранных языков должна не только включать профессионально направленную тематику, а также ориентироваться на межпредметные связи и разрабатываться с учетом профиля факультетов, а обучение иностранным языкам в высшем техническом учебном заведении должно быть функциональным и профессионально ориентированным.

Ключевые слова: профессиональная направленность, иностранный язык, непрерывное образование, высшее техническое учебное заведение.

Tsymbrylo S. Professional orientation of the foreign language study in the conditions of continuous education

The article substantiates the capabilities of continuous education as a basic principle of educational system. The professional aspect of the foreign language teaching as well as the increase of its role in the activity of the graduates of higher technical educational establishments are highlighted. The role of situational exercises based on specially selected linguistic material intended for entering of would-be specialists professional communicative environment is grounded. The peculiarities of providing professional orientation of the foreign language studying under the conditions of continuous education and the role of steady motivation of a personality for learning, professional growth and activity on the basis of independent mastering are highlighted. It is shown that a foreign language study syllabus should be

professionally oriented as well as directed into interdisciplinary ties. It should be compiled considering major subjects of a faculty. It is proved that the subject of "Foreign language" can influence acquiring and mastering professional language skills extremely important for a would be engineer which enable students to analyze and grasp scientific and technical information using it in their research work as well as participate in professional discussions, exchange scientific and business information, read abstracts journals, translate and annotate scientific literature, make reports at scientific conferences. The graduates of higher school are supposed to be able to establish interpersonal relationship at the business level. It is emphasized that foreign language integrating with technical sciences, material production and business is developing into a productive force and reserve of social and economical prosperity of society.

Key words: *professional orientation, foreign language, nepereryvnoe education, higher technical educational institution.*